

UDK 373.23/.24(497.4 Zasavje):061.4

1.04 Strokovni članek

Prejeto: 6. 10. 2004

Nevenka Hacin*

Razstava po razstavi – otroški vrtci v Zasavju

Exhibition after exhibition – nursery schools in the Zasavje region

Izvleček

V prispevku "Razstava po razstavi" je predstavljena ideja o cikličnem postavljanju aktualnih domačih razstav, porojena v Zasavskem muzeju Trbovlje ob razstavi Otroški vrtci - predšolske ustanove za vzgojo in varstvo predšolskih otrok v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju. Z navedbo in obrazložitvijo razlogov in okoliščin, ki so vplivali na njeno oblikovanje, smo utemeljili potrebo po realizaciji te ideje, saj bomo le tako lahko uskladili želje obiskovalcev z omejenostjo razpoložljivih razstavnih prostorov našega muzeja, istočasno pa zagotovili vsaki generaciji obiskovalcev vklapljanje v vzgojno – izobraževalni proces, ki ga izvaja muzej kot kulturna inštitucija v današnji družbi, v kateri se spreminja vloga muzeja iz nedotakljivega templja videnega v forum dogajanja.

Abstract

The article presents an idea concerning the cyclical staging of topical exhibitions. It emerged at the Zasavje Museum in Trbovlje on the occasion of the exhibition "Nursery schools – institutions for the education and care of pre-school children in Hrastnik, Trbovlje and Zagorje." By stating and explaining the reasons and circumstances that influenced the creation of the exhibition, we also set out reasons why we thought this idea should be realised. Only in this way will we be able to reconcile visitors' wishes on one hand and the limited exhibition space of our museum on the other, whilst at the same time providing each generation with the possibility of participating in the educational process which the museum carries out as a cultural institution in modern society. We are indeed encountering the museum's transformation from an untouchable temple of artefacts into a lively forum full of exciting events.

V prispevku "Razstava po razstavi" želim predstaviti idejo o cikličnem postavljanju aktualnih domačih občasnih razstav. Ta ideja se je porodila v našem muzeju ob razstavi "Otroški vrtci - ustanove za vzgojo in varstvo predšolskih otrok v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju". Odločujoč vpliv na njeno oblikovanje je imel odziv obiskovalcev oz. njihove želje po ponovnem ogledu razstave o vrtcih, temi kateri v večini slovenskih muzejev posvečajo zelo malo ali nič pozornosti. Izjema pri tem je seveda Slovenski šolski muzej oz. gospa Slavica Pavlič, ki je pred 20 leti z razstavo in katalogom "150 let predšolskih ustanov" opozorila, da je področje vzgoje in varstva otrok v najzgodnejših letih enakovredno in nič manj zanimivo od proučevanja in prezentiranja ostalih področij iz kasnejših obdobjih

* profesorica zgodovine in sociologije, višja kustosinja, Zasavski muzej Trbovlje.

človekovega življenja. Da je temu res tako, so potrdili tudi obiskovalci naše razstave. Njihovo število /malce čez tisoč/ je bilo enako takratnemu povprečju obiskovalcev, običajno mesec in pol trajajočih občasnih razstav /12.12.2001 – 26.1.2002/ v našem muzeju.

Razstava je bila prostorsko in vsebinsko razdeljena na dva dela: v prvem, klasično panojskem, so se lahko obiskovalci /tako posamezniki kot skupine/ sami ali pa pod strokovnim vodstvom avtorice seznanili:

- s splošnimi vzroki, ki so sprožili proces nastajanja organiziranega varstva v Evropi, kakor z zakoni in odredbami, ki so določali kriterije za ustanavljanje in dajali smernice za način dela v predšolskih ustanovah, in sicer od nastanka prvih tovrstnih ustanov v slovenskem prostoru v drugi polovici 19. stoletja oz. v Zasavju v začetku 20. stoletja pa do zadnjih, ki jih še prikaže razstava, delujočih v letu 2000;

Privatna hiša na Frtici v Hrastniku, kjer je prostor svojega vrtca uredilo nemško šolsko društvo /Deutsche Schulverein/ leta 1908, leto dni po odprtju slovenskega vrtca v Hrastniku. (Fototeka Zasavskega muzeja Trbovlje)

- kot tudi s specifičnimi lokalnimi razmerami in okoliščinami, ki so vplivale na ta proces najprej v Hrastniku in Trbovljah in nazadnje tudi v Zagorju;
- poleg tega pa še s spremembami izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja vzgojiteljic in varuhinj v vrtcih, od nekajmesečnih tečajev v 19. stoletju preko tri in štiri-letnega izobraževanja v 20. stoletju pa do uvedbe visokošol-

skega programa leta 1995. S prikazom spreminjanja kvalitativnih in kvantitativnih kriterijev pri usposabljanju ljudi, ki sta jim zaupana tako pomembna naloga kot sta varstvo in vzgoja predšolskih otrok, pa smo obiskovalce opozorili na zavedanje družbe, da je otroštvo najpomembnejša doba v človekovem življenju in jim tako približali ideologijo, ki jo je v prvi polovici 19. stoletja ne samo utemeljeval in zastopal nemški pedagog Friedrich Fröbel, pač pa izvajal tudi v praksi z nadomeščanjem zavetišč z zavodi, ki jih je poimenoval otroški vrtci.

Pri tej predstavitvi smo posebno pozornost namenili:

- uradnim dokumentom pridobljenim iz arhiva Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, kronikam in publikacijam iz arhivov predšolskih in šolskih ustanov v Zasavju, strokovni literaturi in lokalnim časopisnim člankom iz splošnih in specialnih knjižnic ter takrat še maloštevilnim dokumentom iz arhiva domačega muzeja;
- kakor tudi fotografijam, pridobljenim iz zasavskih vrtcev in pri redkih posameznikih v času raziskovanja in proučevanja predstavljene vsebine. Te so bile zanimive zlasti za starejše obiskovalce, saj so tokrat v vlogi vzgojiteljev, staršev ali starih staršev na njih iskali ne samo svoj vrtec, prostor, kjer so delali oz. se igrali, spali, jedli,... pač pa tudi, če že ne sebe, pa vsaj svojo vzgojiteljico. Pri tem smo bili nehoti priča obujanju spominom, lepim pa tudi manj lepim, odvisno od posameznika.

Popostritev klasično panojske postavitve razstave z doma narejenimi igračami in vrtčevsko opremo, ki je služila izvajanju spremljevalnih dejavnosti. (Foto: Nevenka Hacin)

Za popestritev prvega dela razstave, za mlajše obiskovalce morda malce manj zanimivega, pa smo poskrbeli s predstavitvijo doma narejenih igrač iz srede 20. stoletja.

Med razstavo so bile igrače še v privatni lasti Leopolda Odlazka, danes pa že predstavljajo del v muzeju nastajajoče zbirke igrač. S predstavitvijo igrač pa smo razstavo tudi vsebinsko dopolnili, saj so nam omogočile, da smo obiskovalce opozarjali na pomembno vlogo, ki jo ima domača vzgoja pri razvoju otroka v obdobju od enega leta starosti do vstopa v osnovno šol, katero pa lahko vzgoja v otroškem vrtcu s svojimi bogatejšimi sredstvi samo dopolnjuje;

- hkrati pa smo z demonstracijo in poimenovanjem okrog 30-ih igrač, razdeljenih v skupine po namembnosti in materialih v igrače za rekreacijo,¹ igrače za fante² ter v igrače iz blaga in papirja,³ utemeljevali vlogo muzeja pri ohranjanju kulturne dediščine /materialne in jezikovne/ z različnimi odgovori na vprašanja, ki so jih zastavljali obiskovalci, kot npr.:
- starejši: "Se spomniš?";
- mlajši: "Kaj pa je to?, Kako pravite, da se imenuje ta žoga – cotrca?";
- in najmlajši: "Se lahko z njo igram?, Kdo jo je naredil?, Iz česa je?, Kako so ji rekli?"

Seveda pa se s tem razstava ni končala. Nadaljevala se je v prostor, kjer so bile vloge odraslih in otrok pri poznavanju razstavne vsebine zamenjane. Z ambidentalno postavitvijo sodobnih kotičkov, dopolnjeno s predvajanjem videoposnetkov iz življenja otrok v zasavskih vrtcih, smo ta del razstave približali mlajšim in sicer po učnem načelu postopnosti od znanega k neznanemu, od bližnjega k daljnemu, ki ga je že v 17. stoletju utemeljil češki filozof in pedagog Jan Amon Komensky, starejšim pa omogočili primerjavo preteklosti s sedanjostjo. Takšni postavitvi pa je poleg navedenih razlogov botrovalo primanjkovanje stare vrtčevske opreme.

Tako vsebina kot oblika postavitve razstave pa sta kar sami narekovali ciljno populacijo, to je predšolske otroke in pa odrasle /starše, stare starše in osebe, ki se profesionalno ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem predšolskih otrok/ iz vrst zainteresirane javnosti.

1 Igrače za rekreacijo: šlihuhi-drsalke, lesena mizica s stolčkom, špuktrigel-sani, birgle-hodulje, driter-tricikel, kolo za trajbat, lesen konjiček, trnk za ribe lovit; igrače "gremo se vojsko": špulerca-samostrel, pihalnik-bezgovka, fičufaj-lok, frača, šprica-brizgalka, prača-za streljenje kamnov, špica-pikado.

2 Igrače za fante: tank-kolut od sukanca z elastiko, vrteči gumb, jo-jo, ragla, sirena-palica, vrv, ravnilo ali deščica, avionček-posebni listki iz narave, zvočna naprava za nagajanje učiteljem-prazna orehova lupina z elastiko in paličici za oddajanje cvilečega zvoka, giblivi palček, veterница – kostanj s gosjim peresom, premikajoči knorček s potegom na vrvico.

3 Igrače iz blaga in papirja: cotrca – žoga iz nogavice, titovke iz časopisnega papirja, aviončki in ladjice iz listov strganih iz zvezka, kačice- izrezani listi, larfa-pustna maska navadno iz kartona škatel za čevlje in elastiko, veterница iz papirja pritrjena na palico.

Starostno pisana družčina udeležencev na otvoritvi je nakazovala predvideno starostno strukturo ciljne populacije razstave in spremljevalnih dejavnosti. (Foto: Branko Klančar)

V tem duhu smo načrtovali tudi dejavnosti ob razstavi. Namenili smo jih vrtičkarjem, zato smo jih poimenovali “ustvarjalne urice”, saj zveni izraz muzejska delavnica preveč resno. Glede na število otrok v zasavskih vrtcih naj bi potekale 1-krat tedensko. Med razstavo pa se je pokazalo, da naša predvidevanja niso bila točna, saj so se med ciljno populacijo kar same vključile skupine učencev od prvega do tretjega razreda osnovnih šol iz Trbovelj. In seveda smo organizirali dejavnosti tudi zanje. Tako povečano število obiskovalcev t.i. ciljne populacije, pa zagotovo predstavlja drug, povsem opravičljiv razlog za ponovno postavitve razstave. Konkretno pri razstavi otroški vrtci naj bi se postavitve ponavljala vsakih šest let, ko se generacija predšolskih otrok in učencev prve triade zamenja. To pa seveda ne pomeni, da ta generacija otrok obišče muzej v tem obdobju samo enkrat, saj nam izkušnje kažejo, da se prav ta starostna skupina več ali manj redno odzove na njim prilagojeno muzejsko ponudbo ob naših stalnih, še raje pa ob občasnih razstavah. Rezultat tako načrtovanega dela se odraža v kontinuiranem prihajanju istih obiskovalcev v muzej vsaj enkrat letno. To pa je za naš muzej pomemben dejavnik, saj še vedno več kot dve-tretjini obiskovalcev predstavljajo učenci in dijaki iz lokalnih vzgojnoizobraževalnih ustanov, katerim pa so se po razstavi vrtci pridružili še predšolski otroci.

Takšen način dela pa nam zagotavlja konstantno število obiskovalcev oz. postopno naraščanje /pogojeno z odzivom na našo ponudbo v sosednjih občinah - Hrastniku in Zagorju/, istočasno pa nam omogoča uspešno izvajanje

vzgojne in izobraževalne funkcije, ki jo ima muzej kot kulturna inštitucija v današnji družbi.

S ponovnimi postavitvami občasnih razstav v določenem časovnem zamiku pa muzej zagotavlja vsaki generaciji prebivalstva enake možnosti pri spoznavanju lokalne dediščine tistih področij iz človekovega življenja, ki zaradi prostorske stiske ne morejo dobiti svojega stalnega prostora v muzeju. Naš muzej ima prostore v stavbi, ki se po zunanosti ne razlikuje od navadnih stanovanjskih hiš. Temu ustreza je prostornina, ki je zadoščala potrebam leta 1951 ustanovljenega muzeja in vlogi, ki jo je imel kot "Muzej narodne osvoboditve" v takratni družbi. Ta se kljub večkratni menjavi uradnega naziva ni spreminjala vse do 80-ih let 20. stoletja, ko so takrat zaposleni v muzeju začeli strokovno pokrivati do tedaj "zanemarjena" področja iz vsakdanjega življenja lokalnega prebivalstva. To je pripeljalo do uradne potrditve spremembe muzeja iz specialnega v splošnega. Tako vsebinsko širjenje področij dela in pa vzporedno uvajanje novih oblik dela zlasti po letu 1990, ki se kažejo v neposredni komunikaciji muzeja z uporabniki razstav kot nanje vsebinsko vezanih spremljevalnih dejavnosti in zagotavljanju pogojev za intelektualen in čustven razvoj obiskovalcev, pa omogoča spreminjanje vloge muzeja v družbi iz nedotakljivega templja videnega v forum dogajanja. Vsi zaposleni pa se zavedamo, da je to dolgotrajen proces, ki pa bo učinkovit samo, če ga bomo začeli izvajati že z otroki v njihovih najzgodnejših letih življenja. Kot eno izmed oblik realizacije tega procesa, pa naj bi, kot je razvidno iz predstavljenega, zagotavljala tudi t.i. politika ponovnih postavitvev aktualnih občasnih razstav.

OTROŠKA VRTCA "DRUŽBE SV. CIR. IN MET." NA HRASTNIKU

Otroci vrtca Hrastnik I in Hrastnik II, ki ju je leta 1907/08 ustanovila Družba sv. Cirila in Metoda. (Fototeka Zasavskega muzeja Trbovlje)

Istočasno pa bi oz. bo vsaka ponovna postavitev omogočila avtorju, da bo razstavo dopolnil še z novo pridobljenimi, na razstavo vsebinsko vezanimi gradivi - te v primeru vrtcev predstavljajo:

- podatki obiskovalcev, ki so se v številčnejši vlogi informatorjev pojavili med razstavo oz. po njej in bodo služili kot dopolnilo že strokovno obdelanih podatkov, pridobljenih iz uradnih dokumentov;
- fotografije, katerih večji izbor zagotavlja že do danes za 1/3 povečan fond slikovnega vrtčevskega gradiva (iz 90 na 121 fotografij), nastal kot posledica kontinuiranega sodelovanja z uradnimi predstavniki predšolskih inštitucij kot tudi s posamezniki – bivšimi izvajalci in uporabniki vrtčevskih storitev;
- in pa t.i. muzejski predmeti, ki predstavljajo del po razstavi nastajajoče zbirke o vrtcih, časovno trenutno omejene na sedemdeseta leta 20.stoletja. Seveda pa istočasno zbiramo tudi mlajše oz. si želimo pridobiti še starejše za vrtce tipične predmete, kot so osnovna oprema, igrače in oprema, ki služijo kot didaktična pomagala vzgojiteljem pri delu z otroki kot tudi izdelke otrok in vzgojiteljic. Pri tem seveda s pridom "izkoriščamo" že dobro utečena poznanstva in sodelovanja z vrtci v Trbovljah, Hrastniku in Zagorju. Uspeh takšne politike je pridobitev več kot 100 predmetov, ki jih bomo z veseljem predstavili v povsem na novo postavljenih ambientalnih kotičkih leta 2007, ko bomo hkrati s ponovno postavitvijo razstave zaznamovali 100 obletnico prvega, v Zasavju ustanovljenega vrtca v prostorih takratne deške osnovne šole v Hrastniku.

Zusammenfassung

Die Ausstellung nach der Ausstellung – Kindergärten in Zasavje

Nevenka Hacin

Der Beitrag "Die Ausstellung nach der Ausstellung" präsentiert die Idee vom zyklischen Aufstellen aktueller heimischer Ausstellungen, die im Zasavjer Museum Trbovlje anlässlich der Ausstellung "Kindergärten – vorschulische Anstalten zur Erziehung und Betreuung der Vorschulkinder in Hrastnik, Trbovlje und Zagorje" entstand. Einen ausschlaggebenden Einfluss auf ihre Gestaltung hatten:

- *deutlich dargebrachte Wünsche der Besucher, die Ausstellung über Kindergärten erneut besuchen zu können, was ein Thema ist, dem die meisten slowenischen Museen zu wenig oder gar keine Aufmerksamkeit widmen.*
- *Altersstruktur der mehrheitlichen Zielpopulation (Kinder), die dem Museum eine konstante Besucherzahl sichert.*
- *Tendenz des Museums, jeder Besuchergeneration die gleichen Möglichkeiten beim Kennen lernen des lokalen Erbes zu bieten, vor allem jener Gebiete, die aus Platzmangel keinen ständigen Ausstellungsplatz im Museum bekommen können bzw., den Besuchern*

einen kontinuierenden Ausstellungsbesuch zusammen mit den Begleittätigkeiten zu ermöglichen.

- *aktuelles Präsentieren des Kulturerbes, da jede erneute Aufstellung dem Autor ermöglicht, neu angeeignete Museumsmaterialien in die Ausstellung aufzunehmen.*

Durch Anführung und Begründung der Umstände, die auf die Gestaltung der sogenannten Politik der erneuten Aufstellung gelegentlicher Ausstellungen einen Einfluss hatte, begründeten wir das Bedürfnis nach deren Verwirklichung, da wir nur auf diese Art und Weise die Wünsche der Besucher mit der Begrenztheit der zur Verfügung stehenden Ausstellungsräume in unserem Museum in Einklang bringen können. Gleichzeitig sichern wir jeder Besuchergeneration die Eingliederung in den Prozess des Erziehungs- und Unterrichtswesens, das vom Museum durchgeführt wird. Das Museum heute ist eine kulturelle Institution in einer Gesellschaft, in der sich seine Rolle vom unberührbaren Tempel des Gesehenen zum Forum des Geschehens verändert.